

Szemponatok a szótározáshoz és az olvasmányok fordításához

1. A mondat megértése nem a szótározással kezdődik. Figyelmesen olvassuk el az egész mondatot! Ha összetett mondatról van szó, próbáljuk megkeresni a főmondatot. Ebben segítségünkre lehetnek a **kötőszavak**. Alárendelő mellékmondati kötőszóval nem kezdődik főmondat (kivéve a relatív mondatfűzést). Ilyen kötőszavak vagy kötőszó helyén álló névmások: *cum, ut, si, qui, quae, quod etc.* **A főmondatnak keressük meg az állítmányát és az alanyát**, először ezeket fordítsuk le, s csak ezután lássunk hozzá a bővítmények (tárgy, határozók, jelzők – lehetőleg ebben a sorrendben) meghatározásához és a szavak kikereséséhez.

2. A szavakat csak akkor találjuk meg a szótárban, ha a szövegben előforduló alakból vissza tudunk következtetni a szótőre. Ehhez arra van szükség, hogy a toldalékokat leválasszuk. A főnevek, melléknevek esetében az esetragot határozzuk meg, ennek alapján gyakran máris kiderül, hogy melyik declinációba tartozik a szó. Pl. *terrarum*: az -a mutatja, hogy I. declinációs; *bello*: az -o mutatja, hogy másodikos. A III. declinatio okozhat nehézséget a többeli hang változása miatt: *homo, hominis, m.*; *mos, moris, m.* etc. Segíthetnek az ilyen esetekben a szótár utalásai: pl. a *foedere* ablativust természetesen nem fogja megtalálni az olvasó, de a *foederatio* főnév (szövetség) vagy a *foederatus* 3 (szövetséges) melléknév már segít, mit is kell keresni, mert zárójelben ott fogja látni a *foedus* nominativust, amit áttekintve kiderül, hogy lévén III. declinációs, csak belőle származhat az említett alak.

Ugyanakkor vigyázni kell a ragozási sajátosságok miatti hasonlóságokra. Pl. a *scriptorum* alaknál nem állhatunk meg ott, hogy ez bizonyára egy II. declinációs főnév plur. gen.-a, tehát *scriptust* vagy *scriptumot* kell keresni. Könnyen lehet, hogy a III. declinációs *scriptor, -oris, m.* (írnok) főnévvel állunk szemben, illetve annak plur. gen.-ával. Az igéknél az idő-, módjel, személyrag levágása után mindig állapítsuk meg, hogy az imperfectum vagy a perfectum töről van-e szó. A perfectum többől igen sokszor visszamehetünk az imperfectum tőhöz, lásd a perfectum tövek leggyakoribb fajtáiról alább. Pl. *habu/isse/t* – van egy személyragunk, előtte egy módjel, ami a coni. praet. perf.-ra jellemző, tehát a *habu-* perfectum tő, ez az -u pedig a II. coniugatióra jellemző, keresendő tehát *habeo* 2 *habui*.

Dic|e|re|t – a -t személyrag, a -re módjel (coni. praet. impf), már csak az a kérdés, II. vagy III. coniugatiós az ige (ne feledjük, csak a nyelvkönyvekben találjuk meg az -e hosszúságának jelölését). *Diceo* 2 ige a szótárban nincs, *dico* 3 annál inkább. A nagyobb szótárak tartalmaznak utalókat, amik megkönnyítik egy adott ige felismerését. Pl. *nactus* lásd *nanciscor*.

3. A következő megjegyzés az egyes szócikkek feldolgozására vonatkozik. **Ne álljunk meg az első jelentésnél**, mert egyáltalán nem biztos, hogy az szerepel a szövegben is. Mindig végig kell olvasni az egész szócikket, majd ezután kiválasztani a megfelelő jelentést. A jelentés kikeresése előtt célszerű tisztázni, van-e tárgyi bővítménye az igének, mert ha van, eleve ki lehet hagyni az intranszitiv (tárgyatlan) meghatározásokat.

Mint tudjuk, az igeragozás, ebből következőleg az igék szótári feldolgozása is az imperfectum tövekre épül. Az alábbiakban coniugatiókra bontva ismertetjük a jellemző perfectum töveket.

I. coniugatio. Ritka kivételektől eltekintve (pl. do 1 *dedi datum*) szabályos az eltérés. Tudniillik -v- perfectumképzővel találkozhatunk az imperfectum tő után: *ceno, cena/re, cena/v/i* sőt, az imperfectum tő jellegzetes -a hangja a supinum töben is megvan, csak ott egy -t képző áll utána: *cena|t|um; numero enumera|re enumera/v/i enumera|t|um* etc. Néhányszor úgynevezett **reduplikált perfectum** van: ilyen a do dare **ded|i da|t|um**. Ez azt jelenti, hogy a perfectum alak a tő egyetlen szótagját megismétli, az ismételt szótaggal kezdődik a perfectum: *sto 1 steti*.

II. coniugatio. A leggyakrabban az **-u perfectumképző** fordul elő: *habeo 2 habui, teneo 2 tenui*.

III. coniugatio. Gyakori a **reduplikáció**: *parco 3 peperi*; az **-x-es perfectum**:

traho 3 traxi; valamint a **tőhang megnyúlása**: *lego 3 legi*.

IV. coniugatio. A legjellemzőbb talán a **tőhang megnyúlása**: *venio 4 veni*, továbbá a **-v-s perfectum**: *sitio 4 sitivi, vestio 4 vestivi*, illetve ezeknek v nélküli alakjai: *scio 4 scivi/scii* etc.

(Ferenczi A.–Monostori M.: *Latin nyelvkönyv 135–136* alapján)